

MIEHEN PUVUSTA 1600-LUVULLA

Miehen puvusta on jäänyt paljon vähemmän mainintoja vanhoihin tuomiokirjoihin ja muihin lähteisiin kuin naisenpuvusta. Joka tapauksessa löytyy eräitä mainintoja, joiden perusteella on mahdollista koota hahmotelma, millaisia pukimia savolaiset miehet ovat käyttäneet 1600-luvulla. Perusosina puvussa on ollut paita, housut, takki tai mekko sekä lisäksi kaikki ne tarpeelliset pukukappaleet kuten kengät, sukat, hattu ja vyö, jotka myöhemminkin ovat miehen pukeutumiseen kuuluneet.

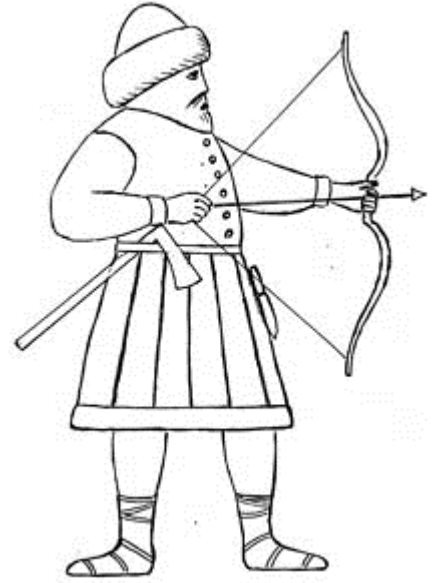

Paita

Paita on kirjattu yksittäisissä maininnoissa Iisalmissa, Kuopiossa ja Säamingissä. Rantasalmella mainitaan eräällä talonpojalla kolme paitaa. Suurimman mainitun paitaomaisuuden omistajana on kuopiolainen isäntä, yhdeksän paitaa. Kovin paljon huonommaksi ei jäänyt Etelä-Savosta kerimäkeläinen isäntä, hänen omaisuudekseen mainitaan kahdeksan paitaa.

Housut

Housut esiintyvät kirjoissa nimikkeillä byxor tai hoser ovat päässeet mainintoihin vain muutamia kertoja, esimerkiksi parilla rantasalmelaismiehellä ne mainitaan olleen. Vähistä kirjauksista huolimatta, eivät miehet vaelleet ilman housuja muualla Savossa. Kesäisin miehet käyttivät jostakin pellava- tai hamppukankaasta tehtyjä pitkiä housuja. Väriltään ne ovat varmaan olleet luonnonvalkoisia tai -harmaita. Vasta 1700-1800-lukujen taitteesta lähtien niitä alettiin myös värjätä, useimmiten siniseksi. Talvipakkasilla oli kuitenkin usein turvaututtava lämpimämpiin sarkahousuihin tai puolivillaisiin, pellavaloomiin villalla kudottuihin sarssihousuihin.

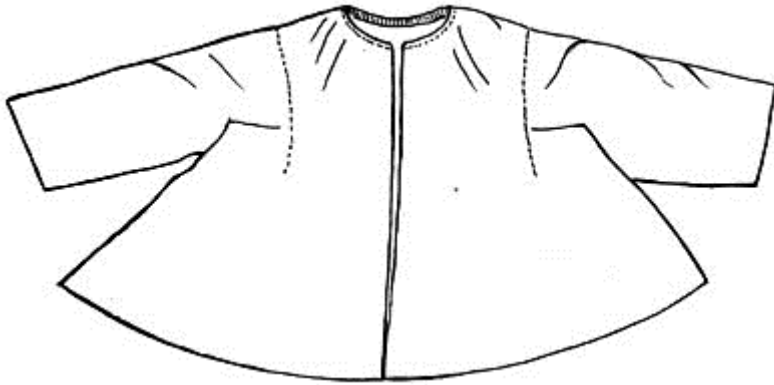
Kovimmilla pakkasilla pidettiin pellavaisia ja sarkaisia housuja päällekkäin.

Varakkaammat isännät teettivät kirkkoon ja muihin juhlatilaisuuksiin tarkoitetut housunsa kaupungista hankitusta verasta. Joskus on myös mainittu säämiskä (rasvalla pehmeäksi parkittu nahka) housuaineeksena. Savonlinnassa oli 1600-luvulla säämiskäntekijöitä, mutta pohjoisempaan sitä lienee kovin harvoin käytetty housuiksi. Pitkät housut ovat olleet Savossa käytössä kautta vuosisatojen. Vain 1700-1800 -lukujen vaihteessa mainitaan jotkut polvihousut Etelä-Savosta ja lialmelta.

Takki

Takki on mainittu useilla nimikkeillä. Tröja, jacka, rock sekä paletto ovat edestä avoimen takin nimityksiä, mutta joukkoon saattaa joskus kuulua myös kjorteln eli mekko. Tuo viimeksi mainittu kuitenkin useimmiten tarkoittaa umpirintaista, vain lyhyellä pääntiellä varustettua päällysvaatetta. Kaikkiaan yleisnimellä takki tunnettavaa pukukappaletta on mainittu 19 kertaa eri nimikkeillä. lialmella puhutaan kerran takista (tröja), joka oli verkaa. Samalta paikkakunnalta mainitaan viisi henkilöä, joiden tröja tai jacka oli sarkainen. Kolmella kuopiolaismiehellä, kahdella leppävirtalaisella ja yhdellä sääminkiläisellä mainitaan myös sarkainen takki.

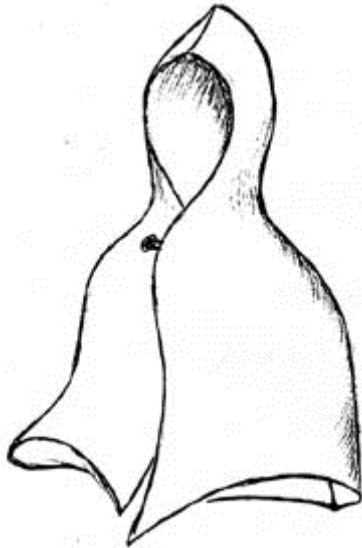

Useimmissa tapauksissa ei ole mitään tarkempaa määritelmää takin väristä tai mallista. Ainakin sarka lienee tuolloin yleisesti ollut luonnon villasta johtuvaa väriä, luonnonvalkoinen, harmaa tai musta. Verka, jota hankittiin kaupunkien porvareilla, lienee tuolloin useimmiten ollut sinistä, miesten pukukappaleita varten. 1500-luvulla saattoi punainenkin olla hyvin haluttu väri, mutta valitettavasti asiasta ei ole säilynyt mainintoja. Päällystakin mallista antavat jotkin kuvat viitteitä, Brahean eli nykyisen Lieksan sinetissä miehellä on helmasta voimakkaasti poimutettu takki. Pitkien housujen lahkeet on sidottu paulapieksujen varsiin. Päässä on karvapuuhkainen, pyöreäkupuinen lakki. Kun vyölle on vasemmalle sivulle piirretty puukko ja kirves on pistetty vyölle kansanomaiseen tapaan, lienee kuva yleispiirteiltään melko hyvä savolaistakin 1660-luvun pukua ajatellen.

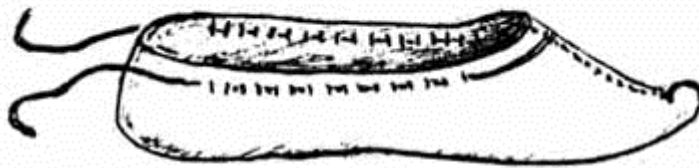
Lakki

Lakki tai erilaiset päähineet ovat olleet olennainen osa pukeutumista. Lämpimän vuodenajan ikivanha päähine on ollut niin sanottu patalakki, joka, teksteissä on kilmössä tai snörmössä nimisenä. Päähine oli tehty kiilamaisista kangaskappaleista, joiden saumaan sekä alareunaa kiertämään oli ommeltu eriväriset kapeat kangassuikaleet. Tätä lakkia pidettiin usein myös sisällä huoneissa oltaessa. "Piä on hatun naala jos ei syö eikä laala", tämä toteamus osoittaa, että syödessä ja kirkossa oli hattu otettava päältä, muulloin sitä sai vapaasti

pitää. *Kukkeli Salmi*

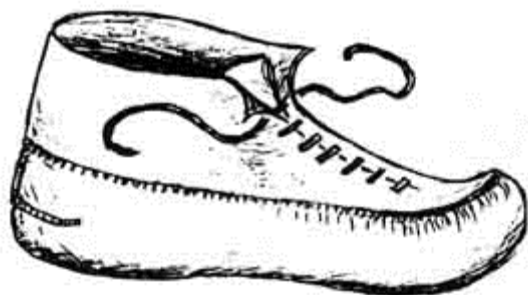
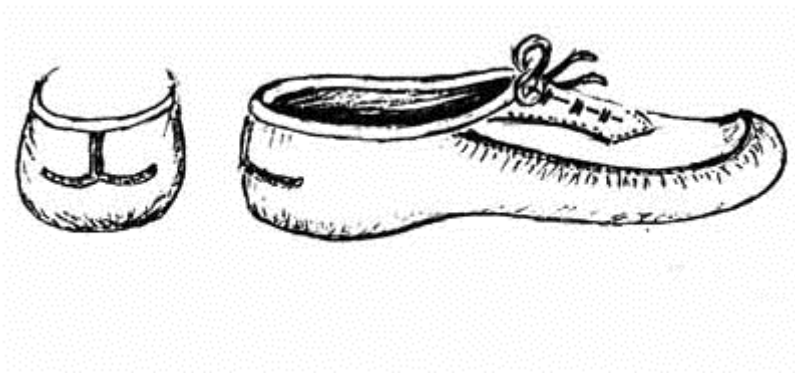
Päähine, josta Savossa ei ole säilynyt mainintoja, mutta joka varmasti on ollut tunnettu 1500-1700 luvuilla on kukkeli. Se on ollut yleinen kautta Euroopan ja nimi juontuu latinan sanasta cucullus, joka on ollut laajalti tunnettu huppumainen päähine. Raja-Karjalassa ja Vienassa kukkeli säilyi metsämiehen päähineenä 1800-1900-lukujen vaihteeseen saakka, mutta Carl von Linné on piirtänyt kai sellaisen Vaasan seudulla 1732, joka osoittaa

Kurpponen Pyhäjärvi, Karjala

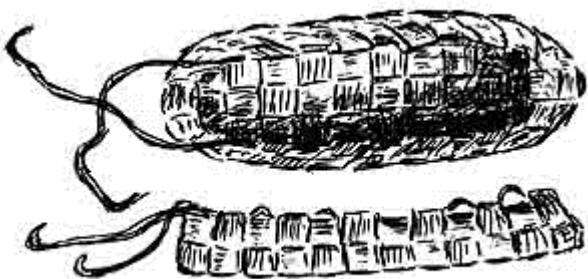
aiempaa laajaa käyttöaluetta.

Huopahattu levisi suomalaiseen käyttöön 1500-luvun loppupuolella ja on Savossakin mainittu 1600-luvulla. Kuopion lukkarin Olli Hyvärisen kuolinpesässä 1697 se mainitaan. Hän omisti myös kaksi kappaletta "rijske mijssor" eli venäläisiä myssyjä, nämä olivat turkislakkeja tai hattuja talvea varten. Niissä turkisreunus oli edessä ja kiertäen myssyn laitaa. Molempien korvien kohdalla oli ylös päälle köytettävät, tai alas laskettavat turkispintaiset korvukset. Nämä "ryssän myssyt" olivat hyvin samanlaisia, kuin tänä päivälläkin käytettävät korvukselliset karvahatut. Turkiksena noissa hatuissa mainitaan nädän ja hillerin nahkaa, mutta usein myös lampaan ja koiran nahka oli joutunut hatun puuhkaksi. Päällinen oli sarkaa tai verkaa, mutta värejä ei ole mainittu. Seuraavilla vuosisadoilta esiintyy musta, ruskea, punainen ja sininen maininnoissa.

Sukat

Sukat on mainittu muutamia kertoja. Ne ovat olleet tuolloin juhlapukuun kuuluvia. Aikaisemmin niitä oli tehty neulakinnastekniikalla, mutta puheenaolevan vuosisadan lopulla ehkä myös puikoilla neuloen. Kankaasta ommellut olivat myös yleisesti käytettyjä. Tarkempia mainintoja ei ole säilynyt, joten tilanne on samanlainen kuin naisten pukeutumisessa. Jalkarätit eli hattarat ovat olleet yleisesti käytössä.

Kengät ja saappaat

Kengät ja saappaat tai pieksut ovat olleet tuolloin käytettyjä jalkineita. Niitä on mainittu silloin tällöin käräjöpöytäkirjoissa 1670-luvulla, mutta tuolloin ne ovat olleet pääasiassa juhlissa käytettäviä. Kotioloissa tyydyttiin useimmiten tuohivirsuihin tai löttöihin. Sattumalta tiedän, että Rantasalmen kuninkaankartanon tileissä 1559 mainitaan 16 paria yksipohjaisia kenkiä (enslida skor), ne lienevät olleet paulapieksun tapaisia lyhytvartisia jalkineita. Pitkävartiset saappaat ja pieksut yleistyivät vasta 1700-1800 luvuilla.

Solki

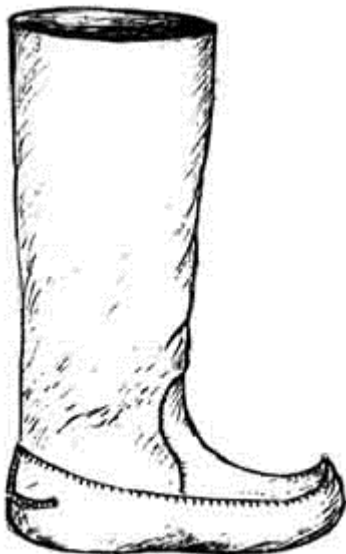
Hopeainen tai messinkinen solki on ollut miehenkin paidan kaula-aukon sulkijana. Se on usein ollut 2-3 cm halkaisijaltaan ja kehän leveys noin 3-6mm. Arkipaidoissa tyydyttiin langasta punottuihin tupsupäisiin nyöreihin,

joilla kaulus solmittiin kiinni.

Vyö

Vyö ei ole päässyt kirjoihin, mutta lienee ollut noin 2-3 cm leveä, nahkainen ja messinkisoljella varustettu. Turkin ja päällystakin vyönä lienee käytetty 8-10cm leveitä hirvennahkavöitä. Myös villalangoista viittelöimällä, eli erilaisin pujotustekniikoin valmistetut vyöt ovat olleet käytössä esihistorian ajoista saakka. 1800-luvulla nuo turkinvyöt olivat jopa 3-4 metriä pitkiä langasta punottuja tai kudottuja. Ne käärittiin niskan takaa aloittaen molempien olkapäiden kautta viimein vyötäisille. Näistä ei kuitenkaan ole säilynyt mainintoja 1600-luvun

lähteissä.

Neulakintaat

Neulakintaat eli kinnasneulalla tehdyt, ovat tuohon aikaan olleet yleisinä käsien lämmikkeinä talvella. Erilaiset rukkaset, karvaisesta tai karvattomasta nahasta tehtyinä ovat myös olleet yleisesti käytetyt. Ne ovat kuitenkin olleet siksi tavallisia ja ehkä arvoltaan vähäisiä, että niistä ei ole säilynyt mainintoja.

Tekstit ja kuvat: © 2002 Seppo Latvala

Tarkempaa tietoa pukeutumisesta:

U.T. Sirelius: Suomen kansanpukujen historia 1915. 2.painos, 1990.

U.T. Sirelius: Suomen kansanomaista kulttuuria II 2.painos, 1989.

Toini-Inkeri Kaukonen: Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut, 1985.

Toivo Vuorela: Suomalainen kansankulttuuri, 1977.

Veijo Saloheimo: Savon historia II:2, 1990.

Ildiko Lehtinen& Pirkko Sihvo: Rahwaanpuku, 1984.

Riitta Pylkkänen: Säätyläispuku Suomessa vanhemmalla Vaasa-ajalla 1550-1620, 1956.

Riitta Pylkkänen: Barokinpukumuoti Suomessa 1620-1720, 1970.

Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander: Ancient Finnish costumes, 1984.

Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander& Kauko Pirinen: Savon historia I, 1988.

Jaana Riikonen: Naisen hauta Kaarinan Kirkkomäessä, Karhunhammas 12, 1990.

Museovirasto ja Kalevala Koru Oy "Ken kantaa Kalevala & 1985.

Anna-Maja Nylén: Folkdräkter Nordiska Museet, 1972.